

УДК 538.5.21

Маліновська К.В.

*магістр обліково-фінансового факультету
Миколаївського національного аграрного університету*

Новгородська А.В.

*магістр обліково-фінансового факультету
Миколаївського національного аграрного університету***ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ У РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА****NATURAL RESOURCE POTENTIAL IN AGRICULTURAL SECTOR****АНОТАЦІЯ**

У статті проведено теоретичну оцінку сутності ресурсного потенціалу аграрного сектора. Досліджено складники природно-ресурсного потенціалу. Виявлено особливості і взаємозв'язки з розвитком аграрного сектора. Проаналізовано вплив природно-ресурсного потенціалу на розвиток аграрного сектора. Зумовлено застосування системного підходу.

Ключові слова: природні ресурси, природне середовище, природно-ресурсний потенціал, системний підхід.

АННОТАЦИЯ

В статье проведена теоретическая оценка сущности ресурсного потенциала аграрного сектора. Исследованы составляющие природно-ресурсного потенциала. Выявлены особенности и взаимосвязи с развитием аграрного сектора. Проанализировано влияние природно-ресурсного потенциала на развитие аграрного сектора. Обусловлено применение системного подхода.

Ключевые слова: природные ресурсы, природная среда, природно-ресурсный потенциал, системный подход.

ANNOTATION

The theoretical assessment of the nature resource potential of the agricultural sector. Investigated the components of the natural resource potential. The peculiarities and interrelations with the development of the agricultural sector. Analyzed the impact of natural resources on the development of the agricultural sector. Due to the application of a systematic campaign.

Keywords: natural resources, natural environment, natural-resource potential, a systematic approach.

Постановка проблеми. Аграрний сектор економіки країни є однією з провідних галузей, цілісною виробничо-економічною системою, що об'єднує низку сільськогосподарських, промислових, науково-виробничих та освітніх сфер діяльності, які спрямовані на одержання, транспортування, зберігання, переробку і реалізацію сільськогосподарської продукції, підготовку кадрів для галузі й обслуговуючих виробництв, наукового супроводу процесу. Провідну роль аграрного сектора в економіці держави характеризує створена валова додана вартість. На розвиток і функціонування галузі здійснює вплив значна кількість факторів: соціально-економічні, демографічні, природно-кліматичні тощо. До пріоритетної групи факторів впливу слід віднести природно-кліматичні умови, забезпеченість і рівень використання окремих видів природних ресурсів. Саме вони зумовлюють особливості розвитку галузі, територій, характер територіального поділу праці і спеціалізацію сільськогосподарських підприємств. У зв'язку із цим дослідження особливостей

природно-ресурсного потенціалу для виявлення основних важелів впливу на розвиток і ефективне функціонування сільськогосподарських підприємств є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню особливостей природно-ресурсного потенціалу присвячено праці вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких: Балацький О.Ф., Бобровська Н.В., Борисова В.А., Воляк О.О., Голян В.А., Гончаренко І.В., Котикова О.І., Літвак О.А., Рідейн Н.М., Мінц О.О., Удовик О.О., Хвесик М.А., Хлобистов Є.В., Шувар І.А. У своїх працях автори обґрунтують методологію сутності даного питання. З урахуванням значного погіршення екологічної ситуації в усіх регіонах країни існує потреба в деталізації дослідження для обґрунтування взаємозв'язку природно-кліматичних умов, особливостей і рівня використання, навантаження на окремі види природних ресурсів.

Мета статті полягає в обґрунтуванні сутності й особливостей природно-ресурсного потенціалу, взаємозв'язку природних ресурсів, рівня їхнього використання з результатами діяльності сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сукупність усіх природних засобів, запасів, джерел, які є і можуть бути мобілізовані, використані для досягнення певної мети є природно-ресурсним потенціалом. Природно-ресурсний потенціал є найважливішим чинником розміщення продуктивних сил і основним фактором розвитку сільського господарства та включає такі елементи природного середовища, як природно-кліматичні умови і природні ресурси за видами [1].

Виявлено, що природні умови є тими елементами природного середовища, які за певного рівня розвитку продуктивних сил є істотними для життя і діяльності людського суспільства у виробничій і невиробничій сферах, а природні ресурси є тими елементами, які можуть бути використані для задоволення потреб людського суспільства у формі безпосередньої участі в матеріальній діяльності. Принциповою відмінністю між даними елементами природного середовища є те, що перші з них є сукупністю властивостей, які полегшують або ускладнюють розвиток виробництва, а другі – беруть участь

у процесі виробництва і, відповідно, є предметами праці [2].

Складники і взаємозв'язки елементів природного середовища й аграрного сектора представлено на рис. 1.

На розвиток аграрного сектора здійснюють прямий і безпосередній вплив як природні умови, так і окремі види природних ресурсів. При цьому останні є невід'ємною складовою частиною сільськогосподарського виробництва. Саме природні ресурси розглядають як тіла і сили (явища) природи (природне добро), суспільну корисність яких позитивно або негативно змінює трудова діяльність людини, яка використовується (або потенційно придатна для використання) як засоби виробництва (земля, водні шляхи сполучення, вода для зрошення

тощо), джерела енергії (атомне паливо, гідроенергія, запаси викопного палива), сировина і матеріали (ліси, мінерали, поклади солі), безпосередньо як предмети споживання (прісна вода, дикоростучі харчові та лікарські рослини, гриби, продукти рибальства, квіти), для рекреації (місця відпочинку на природі, її оздоровче значення), банк генетичної різноманітності (ресурси стійкості екосистем, едифікатори, виведення нових сортів і порід) або джерела інформації про навколишній світ (заповідники – біоіндикатори, еталони природи) [10].

Природні ресурси включають усі компоненти природи (всі тіла і сили природи), використання яких у межах самого виробництва оцінюється сучасним суспільством за трьома напрямками: техніко-екологічним, економічно доцільним,

Рис. 1. Складники і взаємозв'язок елементів природного середовища і аграрного сектора

Джерело: представлено автором на основі опрацьованих літературних джерел

Таблиця 1

Сутність категорії «природні ресурси»

Наука	Ознака				
	об'єкти природи, які людина використовує для задоволення різноманітних потреб	основні засоби довгострокового користування	природні об'єкти й явища, що використовуються в теперішньому і майбутньому для прямого і непрямого споживання	сукупність природних умов існування і діяльності людей	матеріальна база виробництва
Екологія			+	+	
Географія				+	
Економіка			+		+
Соціологія	+				
Бухгалтерський облік		+			

Джерело: представлено автором на основі опрацьованих літературних джерел

екологічно допустимим [2]. У зв'язку із цим доцільно оцінити сутність категорії «природні ресурси» (табл. 1).

Отже, природні ресурси є тією категорією, яка поєднує спільну мету для сукупності досліджуваних наук, значення якої полягає у задоволенні потреб людини. Деякі вчені розглядають сутність природних ресурсів як тіла і сили природи, які на даному рівні розвитку виробничих сил і вивченості можуть бути використані для задоволення потреб людського суспільства у формі безпосередньої участі в матеріальній діяльності [2].

Відсутність спільного підходу до тлумачення терміну «природні ресурси» підтверджує актуальність оцінки поняття і його класифікації, у тому числі у контексті розвитку аграрного сектора. Оцінка сукупного ресурсного потенціалу аграрного сектора підтверджується необхідністю врахування факторів впливу у формуванні стратегії розвитку підприємств.

Виявлено, що ресурсний потенціал є сукупністю накопичених ресурсів суб'єкта господарювання, які характеризують можливості системи щодо здійснення цілеспрямованої діяльності з урахуванням впливу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища [9].

Саме ресурсний потенціал є однією з об'єктивних характеристик суспільного виробництва, а саме сукупністю не тільки потенційних можливостей ресурсів, а й спроможністю підприємства здійснювати процеси виробництва, розподілу, відтворення товарів і послуг, надходження доходів або сукупністю використаних первинних ресурсів і способів їхнього об'єднання для отримання нових видів ресурсів або їхньої більшої вартості [6].

Ресурсний потенціал є сукупністю виробничих ресурсів підприємства, основою формування виробничої програми підприємства [2].

Таким чином, ресурсний потенціал, рівень його використання виступають пріоритетними складниками формування стратегічних цілей розвитку сільськогосподарського підприємства і галузі в цілому. Одним із його основних компонентів є природно-ресурсний потенціал.

Природно-ресурсний потенціал є сукупністю природних ресурсів, умов і процесів, які використовуються підприємствами для ведення ефективної, екологічно безпечної, соціально орієнтованої господарської діяльності, основою соціально-економічних систем та забезпечує їхній розвиток у часі і просторі. Характеризує стан природних ресурсів, тіл та сил природи із властивими їм законами функціонування розвитку, а також елементів, які відображають економічні відносини, що впливають на рівень ефективності господарювання. У зв'язку із цим до його основних складників належать: земельні ресурси (орні землі, сіножаті, пасовища, багаторічні насадження, перелоги), водні ресурси (поверхневий стік, підземні води), лісові ресурси (деревні, недеревні), фауністичні

ресурси (мисливські, рибні, медоносні ресурси бджільництва), мінеральні ресурси (рудні, нерудні, паливно-енергетичні), природно-рекреаційні ресурси (бальнеологічні, ландшафтні рекреаційні ресурси) [2].

Отже, зміна одного ресурсу може викликати зміну інших, а саме поняття «природно-ресурсного потенціалу» визначається не окремим природним ресурсом, а їх сукупністю на досліджуваній території, сама величина природно-ресурсного потенціалу змінюється у процесі освоєння. Природно-ресурсний потенціал оцінюють із точки зору двох підходів, перший з яких – ресурсний, а другий – цільовий. Ресурсний підхід визначається кількісними параметрами, які характеризують обсяг ресурсів, їх структуру, динаміку, відповідність задоволення необхідних потреб населення. За цільового підходу потенціал оцінюється з позиції можливостей максимально ефективного його використання для вирішення завдань економічного і соціального розвитку території, підвищення рівня життя населення регіону і забезпечення відповідного розвитку економіки країни [9].

Для забезпечення розвитку підприємств аграрного сектора необхідно застосовувати системний підхід, відповідно до якого в оцінці природно-ресурсного потенціалу підприємства важливо враховувати не тільки ресурсний, а й цільовий складник його формування і функціонування, також можливості не тільки сільськогосподарського виробництва, а й використання і реалізації.

Визначено, що саме системний підхід ґрунтується на вмінні виокремлювати ключові чинники, що впливають на функціонування та розвиток системи, на формування ієрархії цих чинників залежно від сили їхнього впливу на систему в тісному взаємозв'язку із зовнішнім і внутрішнім середовищем, тобто такий підхід визначає поєднання принципів цілісності, системних компонентів і структурованості [8].

Таким чином, природно-ресурсний потенціал є багатогранною категорією, яка відображає особливості функціонування природних ресурсів в економічному просторі, впливає на розвиток аграрного сектора економіки країни.

Висновки. Розвиток сільськогосподарських підприємств і аграрного сектора в цілому має пряму залежність від природно-кліматичних умов та рівня забезпеченості природними ресурсами, які беруть участь у процесі виробництва. Саме природно-ресурсний потенціал характеризує стан природних ресурсів, тіл і сил природи із властивими їм законами функціонування розвитку, елементів, які відображають економічні відносини, що впливають на рівень ефективності господарювання сільськогосподарських підприємств. Системний підхід передбачає врахування впливу всіх факторів на організацію такого процесу й акцентує увагу на взаємозв'язках між її елементами. ґрунтується такий підхід на поєднанні принципів цілісності, системних ком-

понентів і структурованості, які впливають на виробничі, управлінські і стратегічні цілі сільськогосподарських товаровиробників.

Якісна природно-ресурсна основа аграрного сектора виступає передумовою його розвитку і потребує реалізації системних заходів щодо збереження і відтворення окремих видів природних ресурсів, реалізації комплексних заходів щодо збереження довкілля, що є вимогою часу. Запровадження заходів зі збереження навколишнього середовища сприятиме нейтралізації загроз та унеможливленню зростання екологічних ризиків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вишневська О.М., Бобровська Н.В. Природно-ресурсна основа розвитку аграрного сектора: теоретичні і практичні аспекти : [монографія] / О.М. Вишневська, Н.В. Бобровська. – Миколаїв : Швець В.Д., 2015. – 180 с.
2. Воляк Л.Р. Природно-ресурсний потенціал як об'єкт обліку / Л.Р. Воляк // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 3(57). – С. 36–38.
3. Дідковська Л.І. Природні ресурси у формуванні продовольчої безпеки / Л.І. Дідковська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com>.
4. Жук П.В. Природно-ресурсний потенціал та природний капітал у парадигмі сталого розвитку Карпатського регіону / П.В. Жук // Соц.-ек. проблеми сучас. періоду України. – 2013. – № 5(103). – С. 48–57.
5. Карпатський регіон: актуальні проблеми та перспективи розвитку : монографія : у 8 т. Т. І. Екологічна безпека та природно-ресурсний потенціал В.С. Кравців, П.В. Жук, О.І. Гулич [та ін.] ; НАН України, Інститут регіональних досліджень; наук. ред. В.С.Кравців. – Львів, 2013. – С. 41.
6. Коротун І.М. Природні умови та ресурси / І.М. Коротун, Л.К. Коротун. – Х. : Освіта, 2006. – 380 с.
7. Малік М.Й. Розвиток сільського господарства в районі Карпат : [монографія] / М.Й. Малік, С.І. Белей. – К. : НМЦІАЕ. 2008. – 248 с.
8. Рідей Н.М. Природно-ресурсний потенціал агроєкосистем: аналіз понятійно-категоріального апарату, обґрунтування сучасних трактувань / Н.М. Рідей, А.А. Горбатенко, Ю.А. Кучеренко // Наук. вісник ПДАА. – 2013. – № 3. – С. 13–21.
9. Удовик О.О. Природно-ресурсний потенціал – передумова економічного зростання України / О.О. Удовик // Матеріали Міжнародної інтернет-конференції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Table/Jalilo9/018.htm>.
10. Швиденко А.Й. Екологічні основи природокористування : [навч. посіб.] / А.Й. Швиденко. – К. : Нова, 2010, – 280 с.